

Triglav aus der Scharte zwischen Steiner und Bihauc.

Jelena Justin PLANINSKI POZDRAV

Zbirka starih razglednic Gorenjskega muzeja vsebuje tudi planinske razglednice, torej tiste, ki motivno prikazujejo gore, hribe in planinske kočice. Zbirka je urejena glede na geografsko lego gorovja: Julijske Alpe, Karavanke, Kamniško-Savinjske Alpe in predalpsko gorovje, kamor spadajo Pohorje ter hribi v Zasavju, na Dolenjskem in Primorskem. Zakaj in čemu so se začele izdajati planinske razglednice, pa je potreben kratek pogled v zgodovino planinstva.

Po osvojitvi Triglava, leta 1778, ko so na vrhu stali *štirje srčni možje iz Bohinja*, se je zanimanje za slovenske gore močno povečalo. Ozemlje današnje Slovenije je tedaj spadalo pod Habsburško monarhijo in po letu 1867 pod Avstro-Ogrsko. Leta 1862 je bilo ustanovljeno Avstrijsko planinsko društvo – Der Österreichische Alpenverein, ki je bilo hkrati eno prvih v Evropi. Leta 1869 je bilo ustanovljeno Nemško planinsko društvo. Pričakovati je bilo njuno združenje, kar se je leta 1873 tudi zgodilo. Leto kasneje je bila ustanovljena kranjska podružnica Nemškega in Avstrijskega planinskega društva s sedežem v Ljubljani.

Skoraj istočasno, leta 1872, se je pojavila prva ideja o ustanovitvi Slovenskega planinskega društva. Bohinjski kaplan Ivan Žan je ustanovil društvo Triglavski prijatelj. Na Prodih pod Triglavom so celo zgradili manjšo planinsko postojanko, imenovano Triglavski tempelj. Oblasti društva na žalost niso priznale. Žan je bil z dekretom premeščen, društvo je prenehalo delovati, kočica pod Triglavom pa je leta 1875 klavrno propadla. Drznim si reči, da je zibelka slovenskega planinstva vsekakor Bohinja.

Glavno poslanstvo Nemškega in Avstrijskega planinskega društva ter s tem njegove kranjske podružnice je bila gradnja koč v gorah in nadelava planinskih poti. Leta 1877 so zgradili kočico pod Triglavom, a so jo prodali Avstrijskemu turističnemu klubu, ki je kočico poimenoval po Mariji Tereziji. Po zgrajeni železniški povezavi med Jesenicami in Trbižem se je močno povečalo zanimanje za vzpon na Triglav iz Gornjesavske doline, zato so leta 1886

zgradili še eno kočico – današnjo Staničevo kočico, ki se je imenovala Deschmannov dom.

Udarec za Slovence, ki so hodili po gorah, je bil, da je leta 1881 kranjska podružnica postala izrazito nacionalistična in nemškutarska; začeli so uporabljati nemške markacije, nemške table in gorski vodniki so morali govoriti nemško. V skalnatem svetu, ki se ga pogosto označuje kot *nekoristen svet*, se je bila bitka za slovenski jezik, slovenstvo in s tem slovenski življenjski slog. Čas je bil, da se končno ustanovi Slovensko planinsko društvo.

23. julija 1892. leta je nekaj ljubljanskih planincev, znanih pod imenom Piparji, odšlo na prvaka Karavank, na Stol. S tem dnem so začeli resno razglabljati o ustanovitvi Slovenskega planinskega društva. Pripravljalni shod je bil 15. oktobra 1892. Deželna vlada je z dekretom odobrila njegovo ustanovitev. Ustanovni občni zbor je bil 27. februarja 1893, njegov načelnik pa prof. Fran Orožen.

Prvo kočico so postavili leta 1894 na Planini za Liscem pod Črno prstjo in jo poimenovali po načelniku, Orožnova kočica.

V začetnem zagonu je bilo glavno poslanstvo, da slovenske gore ostanejo slovenske, saj so vrhove enega za drugim osvajali tujci. Na delovne društva je vplival župnik Jakob Aljaž, ki je leta 1895 postavil stolp na vrhu Triglava. Stolp je imel simbolni pomen slovenstva na najvišji gori. Ker je bila triglavska okolica nadvse zanimiva tudi za Kranjsko sekcijo Nemško-Avstrijskega planinskega društva, je Jakob Aljaž pospešeno zgradil manjšo kočico v Vratih – Aljaževo kočico in obenem tudi Dom na Kredarici. Gradnja kočice je pomenila prisotnost slovenstva v Julijskih Alpah, drugi razlog pa je bil v vse večjem obiskovanju Julijskih Alp in potrebah, ki jih je prinašal razvoj turizma ter planinstva kot njegove veje.

Z razvojem turizma in s tem planinstva je postalo povsem običajno, da so ljudje svojim bližnjim in dragim poslali pozdrave s svojega izleta, z vrha gore, ki so jo osvojili. Pred ustanovitvijo Slovenskega planinskega društva je razglednice izda-

jala Kranjska sekcija Nemško-Avstrijskega planinskega društva, zato je bilo tudi tiskano besedilo na razglednicah pisano pretežno v nemškem jeziku.

Založniki so bili na začetku tujci: Karl Schwidernoch z Dunaja, Ferdinand v. Kleinmayr iz Celovca in Purger & Co. iz Münchna.

Planinske razglednice v sebi ne nosijo le zgodovinsko dokumentarnega pomena, ampak z njih lahko razberemo tudi ponos na lepote vršacev, zgodovino razvoja posamezne koč, številna poimenovanja, ki so danes že davno pozabljena, in se hkrati čudimo nad spremenjeno pokrajino itd.

JULIJSKE ALPE

Razglednice z motivi Julijskih Alp so med planinskimi razglednicami, ki jih hrani Gorenjski muzej, najštevilčnejše. Gora, ki po številu najbolj izstopa, je seveda očak Triglav s svojim pogorjem.

Najstarejši upodobitvi v zbirki sta dve t. i. *korespondenčni karti*, ki datirata v devetdeseta leta 19. stoletja. Ena prikazuje Triglav iz Bohinja, tiskal in izdal jo je Kleinmayr & Bamberg iz Ljubljane. Druga je iz leta 1899 in prikazuje planinca, ki gre z Malega na Veliki Triglav, izdal jo je Ferdinand v. Kleinmayr iz Celovca. Edina planinska razglednica v zbirki, kjer je striktno navedeno, da jo je izdala Kranjska sekcija Nemško-Avstrijskega društva, je fotokromirana razglednica Triglava s škrbine med Stenarjem in Pihavcem oz. z Dovških vrat, založnik pa je bil Purger & Co. iz Münchna.

Zanimivo je, da fotografi niso fotografirali le panoramskih posnetkov gora, temveč tudi zanimive detajle nadelanih poti. Ena takih je pot iz Bohinja na Triglav. Razglednica prikazuje del zavarovane poti nad Vodnikovim domom, kjer so naredili lese ne stopnice. Danes so na tem mestu kar v skalo narejene prave stopnice. Avtor omenjene razglednice je bil Fran Pavlin z Jesenic, kjer je imel od leta 1899 lastni atelje in bil eden najbolj marljivih fotografov planinskega sveta.

Skoraj pretresljiv je pogled na Triglavski ledenik, ki je bil redno dokumentiran na razglednicah. Te so neizpodbiten dokaz njegovega propada, kajti ledenika danes skorajda ni več.

V zbirki so zelo številne razglednice z motivom Aljaževega stolpa. Leta 1895 ga je postavil Jakob Aljaž kot simbol slovenstva v naših gorah. Najstarejša dopisnica je iz leta 1902. Na fotografiji je skupina mladeničev na vrhu Triglava ob Aljaževem stolpu, navedena pa je tudi višina slovenskega očaka, 2865 metrov, kar je za en meter

napačno. Iz leta 1908 je fotokromirana razglednica Aljaževega stolpa, katere avtor je Fran Pavlin. Na kolorirani razglednici se lepo vidijo številni podpisi vznesenih planincev, ki so dosegli najvišjo točko Slovenije. Omenjenih razglednic je 25 in lepo kronološko kažejo tudi spremembe na Aljaževem stolpu: špice na vrhu, ki je nosila letnico 1895, kmalu ni bilo več, v nekdanji državi jo je najprej zamenjala mala zastava, nato se je na vrhu pojavila zvezda; spreminjala pa se je tudi barva stolpa.

V večini primerov je bil fotograf Fran Pavlin, avtorji pa so bili tudi I. Tavčar, M. Tičar, Pogačnik, F. Sluga in Foto Mojca Mojstrana.

Številne so tudi razglednice Triglavskega doma na Kredarici. Ta je bil odprt 18. avgusta 1896. Večina upodobitev Kredarice je fotografiranih z Ržkih podov ali z vrha Rži. Med njimi je tudi ena upodobitev z vrha Triglava, kjer v ozadju vidimo Rž, Rjavino in Golico v Karavankah. Najstarejša tovrstna razglednica v zbirki datira v leto 1903 in je označena še kot dopisnica. Založniki, tiskarji in fotografi se ponavljajo; pojavilo pa se je novo ime – L. Schwentner iz Ljubljane.

Sledijo razglednice Koče Marije Terezije – Maria Theresiahütte, ki se je po prvi svetovni vojni preimenovala v Aleksandrov dom, danes pa jo poznamo pod imenom Planika. Najstarejša je iz leta 1905, založil pa jo je Stengel & Co. iz Dresdna, Nemčija. V zbirki sta dve fotokromirani karti, od katerih je eno izdala še Kranjska sekcija Nemško-Avstrijskega društva. Obe je založil Purger & Co. iz Münchna. Bromografija Lojzeta Šmuca iz Ljubljane in črno-beli fotografiji Frana Pavlina in Foto Kunca prikazujejo Aleksandrov dom z grebenom Hribaric v ozadju.

Od koč pod Triglavom je preimenovanja doživljala tudi današnja Staničeva koča. Zgradila jo je Kranjska sekcija Nemško-Avstrijskega društva in jo poimenovala po načelniku društva, nemškutarju Dragotinu Deschmannu. Po prvi svetovni vojni je kočjo prevzelo Slovensko planinsko društvo in jo poimenovalo po Valentinu Staniču (1774–1847), največjem alpinistu svoje dobe. Pri razglednicah, katerih založniki so bili tujci, se neredko pojavijo napake pri označevanju lege koč, npr. *Staničeva koča na Triglavu*, Postkarten-Industrie A. G., Dunaj. Večina upodobitev je posnetih s skalne planote pred domom s Triglavom v ozadju, nekaj pa z Rži, da se v ozadju vidi Velika Vrbanova špica, pod katero dom pravzaprav stoji. Avtorji so bili Fran Pavlin, Pogačnik in Vladimir Stojan. Njegova razglednica je

novejšega datuma – 1977, ko je imel dom povsem drugačno podobo kot danes.

V zbirki so tudi razglednice Velega polja pod Triglavom z Vodnikovo kočjo. Navadno je v ozadju Mišelj vrh ali Triglav.

Bogate so tudi podobe Koče pri Triglavskih jezerih. Prvo kočjo je že leta 1880 zgradil Avstrijski turistični klub, po prvi svetovni vojni pa jo je prevzelo Slovensko planinsko društvo. Avtor večine starejših razglednic je Fran Pavlin. V zbirki je tudi nekaj posnetkov Janka Ravnika, ki je bil član Turistovskega kluba Skala, in I. Tavčarja. Iz časa Kraljevine Jugoslavije je v zbirki tudi par razglednic, ki so bile *British made*, torej tiskane na angleških tleh. Zanimiva je *Carte Postale*, ki prikazuje ruski grob ob Sedmem triglavskem jezeru, obstaja pa tudi razglednica znamenite *Bele skale*. Kot založnik se med temi razglednicami pojavi tudi Griesbach i. Knaus iz Zagreba. Tri fotografije so posnete po drugi svetovni vojni.

Za zibelko slovenskega alpinizma vsekakor štejem dolino Vrata, ki jo zapira mogočna severna triglavska stena, pogosto imenovana kar Stena. Prvi se je preko nje povzpел okrog leta 1890 Trentar Ivan Berginc, po današnji Slovenski smeri, ki je klasičen alpinistični vzpon. S prihodom železnice so tudi Vrata postala vse bolj zanimiva izhodiščna točka za vzpone, zato je bilo več kot smotrno tam zgraditi kočjo. Da bi prehitel Kranjsko sekcijo Nemško-Avstrijskega planinskega društva, je Jakob Aljaž postavil prvo leseno kočjo leta 1896, potem pa je leta 1904 na planoti pred sedanjim domom zgradil prvi Aljažev dom. Uničujoči plaz z Dolkove špice ga je leta 1909 porušil, a že takoj naslednje leto je bil odprt nov dom, na sedanjem, varnejšem mestu. Njegova podoba se od takrat ni spremenila. Kranjska sekcija Nemško-Avstrijskega društva je lovsko pot čez Prag uredila v zavarovano pot, na začetku 20. stoletja pa je bila urejena tudi Tominškova pot.

Najstarejši dopisnici datirata v leto 1906 in prikazujeta Aljažev dom v Vratih zjutraj in zvečer. Izdalo ju je Slovensko planinsko društvo po akvarelni sliki Viktorja Foersterja, tiskala pa tiskarna Husník & Häusler iz Prage. Dopisnico s staro Aljažovo kočjo je natisnila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Na dopisnici so izdali tudi od plazu porušeni Aljažev dom in galerije v Vratih. Avtor razglednic je bil spet Fran Pavlin, ene fotografije pa Josip Kunaver, ki je bil član amaterskega fotografskega odseka pri Slovenskem planinskem društvu.

V zbirki je tudi dopisnica doline Vrata s Stenarjem v ozadju, ki jo je natisnila in založila Kleinmayr & Bamberg iz Ljubljane.

V čas po drugi svetovni vojni datirata dve razglednici, sestavljeni iz petih oz. šestih fotografij, ki skupaj prikazujejo lepote triglavskega pogorja: slap Peričnik, Aljažev dom v Vratih, Steno, Kredarico, Aljažev stolp, Sedmo triglavsko jezero, Dom Planiko, Tržaško kočjo na Doliču, Aljažev stolp, Triglav s poti čez Hribarice ter planiko oz. *Leontopodium alpinum*.

V zbirkah planinskih razglednic je bogato dokumentirana Martuljkova skupina, z mogočno piramido, Špikom. Večina teh razglednic je panoramskih, saj so posnete z druge strani doline, torej s Karavank, z vrha Trupejevo poldne ali pa iz vasi Srednji vrh, od koder se da objeti skoraj vse gore omenjenega skalnega amfiteatra: Široko peč, Oltarje, Martuljske Ponce, Špik, Frdamane police, Rigljico in Kurji vrh. Najstarejši razglednici sta iz časa Kraljevine Jugoslavije, avtor pa je Fran Pavlin. Romantični bromografiji je ustvaril Lojze Šmuc iz Ljubljane. Na prvi sta na travniškem pobočju pod Srednjim vrhom ustavljena v času kosec in njegova žena, v ozadju pa dominira mogočni Špik; druga je posneta v Gozdu - Martuljku, kjer cvetijo češnjeva drevesa, Špik pa še počiva pod snežno odejo. Drugi avtorji so še: Benet iz Maribora, Baver, I. Tavčar. V zbirki je tudi razglednica, izdana med drugo svetovno vojno, *Martulikgruppe mit Spik*, iz leta 1943.

Kraljica Julijskih Alp, žena očaka Triglava, Škrlatica, je fotografirana z različnih koncev: z Vršiča oz. s poti na Mojstrovko, s Tominškove poti nad Vratih, največkrat pa s Slemenove špice. Te razglednice so rahlo romantične, saj je v ospredju navadno čreda ovac, v ozadju pa se vidi dominirajočo damo Julijcev. Takšen motiv razglednice, ki jo je založila Mladinska knjiga, sta v fotografski objektiv ujela Janko Škerlep in Janko Ravnik. Pogosto je na razglednici Ruska kapelica ob poti na Vršič s Škrlatico v ozadju. Turistovski klub Skala je leta 1934 na vrhu Škrlatice postavil križ, v spomin v gorah umrlim skalašem. Od tedaj je vrh gore pogost motiv razglednic, Škrlatica pa se pojavi tudi na razglednicah Mihovega doma.

Prisojnik, mogočni skalni kolos na meji med Gorenjsko in Primorsko, ki ga krasi Ajdovska deklica, ima v zbirki Gorenjskega muzeja kar nekaj razglednic. Večkrat je upodobljen na razglednicah Kranjske Gore, kjer se v ozadju dvigata proti nebu Razor in Prisojnik. Najstarejša razglednica zgolj Pri-

sojnika je iz leta 1927. Fran Pavlin je namreč ovekovečil še danes eno najzahtevnejših zavarovanih plezalnih poti v Sloveniji, t. i. Hanzovo pot na Prisojnik oz. Prisank, ki so jo leta 1926 začeli graditi v kranjskogorski podružnici Slovenskega planinskega društva. Zelo lična je tudi fotografija Janka Ravnika, pogled z vrha Prisojnika proti zahodu, kjer se kaže ta Jalovec in Mangart.

Najlepša slovenska gora, ki jo ima današnja Planinska zveza Slovenije tudi v svojem grbu, je Jalovec. Vsem znana je njegova podoba s Slemenove špice, kjer se na travnatem grebenu pasejo ovce, v bajerčkih pa se odseva podoba Jalovca. Motiv Jalovca je bil fotografiran tudi z Vošče v Karavankah in seveda s poti v dolini Tamar. Fotografija sta bila Fran Pavlin in Lojze Šmuc.

Botanični vrt Julijskih Alp je Črna prst, ki na svoji severni strani predrzno pada v Bohinj, medtem ko je južna stran travnata in spokojna. Južni travniki so v času cvetenja gorskega cvetja pravi botanični raj. Razglednice v zbirki prikazujejo Črno prst s Planine za Liscem, Dom Zorka Jelinčiča pa iz neposredne bližine. Ker je Črna prst bolj »primorska« gora, je tudi fotograf z Mosta na Soči, Pavšič. Na gorenjski strani Črne prsti je upodobljena Orožnova koča na Planini za Liscem, ki je bila tudi prva planinska koča Slovenskega planinskega društva, zgrajena leta 1894, razglednica pa datira v leto 1912. Še zanimivejši sta korespondenčni karti Malnarjeve kočice na Planini za Črno goro, ki so jo domačini imenovali Rauharska planina. Razglednici je izdalo Avstrijsko turistično društvo.

Z razglednicami so dokumentirane tudi vse kočice, ki se od Kranjske Gore zvrstijo do vrha Vršiča: Mihov dom, Koča na Gozdu, Erjavčeva koča, Tičarjev in Poštarski dom. Največ je fotografij današnje Erjavčeve kočice, ki se je na začetku imenovala Vossova koča. Leta 1901 jo je zgradila Kranjska sekcija Nemško-Avstrijskega društva, po prvi svetovni vojni pa jo je prevzelo Slovensko planinsko društvo in jo preimenovalo. Najstarejša razglednica datira v leto 1903, založila jo je Kranjska sekcija, tiskal pa Otto Leder iz Meissna. Iz časa stare Jugoslavije sta dve identični razglednici z nemškim in slovenskim napisom. Na večini ni naveden niti založnik niti fotograf. Izjema so razglednice po drugi svetovni vojni, katerih avtor je Foto Mojca.

Od upodobitev Julijskih Alp so v zbirki še razglednica Mošenjske planine na Jelovici in razglednice Pogačnikovega doma na Križkih podih (foto Vengar, Radovljica in dr. Tone Krisper), Krme, Man-

garta, Komne, Bogatinskega sedla s Kočo pod Bogatinom, Koče na planini Razor, izvira Save Dolinke v Tamarju – slapu Nadiža, Kugyjevoga spomenika v Trenti in izvira Soče.

KAMNIŠKO-SAVINJSKE ALPE

V Kamniško-Savinjskih Alpah je bil pred ustanovitvijo Slovenskega planinskega društva zelo aktiven Avstrijski turistični klub, ustanovljen leta 1869. Klub je markiral številne poti: skozi Turski žleb na Skuto, iz Luč in Robanovega kota na Ojstrico ter od slapu Rinka do Okrešlja.

Nemško-Avstrijsko planinsko društvo je zgradilo kočice na Korošici in Okrešlju.

V prvem letu delovanja Slovenskega planinskega društva sta nastali kamniška in savinjska podružnica. Podružnici sta imeli izredno aktivne in marljive markaciste, saj so nadelali poti s Kamniškega sedla na Planjavo in od Škarij do Ojstrice, s tem pa je bilo omogočeno prečenje iz Robanovega kota do Kamniškega sedla. V Kamniku in drugih krajih so postavili smerokaze in orientacijske table.

Kranjska sekcija Nemško-Avstrijskega društva je leta 1897 zgradila Cojzovo kočico na Kokrškem sedlu ter uredila pot iz Kokre do sedla in naprej na Skuto. Češka podružnica Slovenskega planinskega društva je leta 1900 zgradila kočico na Spodnjih Ravneh, imenovano Češka koča. Nadelali so tudi novo pot na Mlinarsko sedlo med Dolgim hrbtom in Grintovcem.

Najstarejša razglednica v tem delu zbirke je razglednica Kranjske sekcije Nemško-Avstrijskega planinskega društva iz leta 1903, in sicer pogled proti Grintovcu in Kočni s Skute, katere založnik je bil Ferdinand v. Kleinmayr iz Celovca.

Med Kamniško-Savinjskimi Alpami so najštevilčnejše razglednice Kamniške Bistrice. Najstarejša je iz leta 1912, črno-bela fotografija Kamniške Bistrice ob sončnem zahodu. V zbirki sta tudi dve dopisnici oz. fotokromirani karti. Na eni je na sprednji strani, kjer je motiv, naveden tudi avtor, ki se je pisal Uršič. Zanimivo je, da je to edina razglednica, kjer je naveden avtor motiva.

Kočico na Kamniškem sedlu je zgradila kamniška podružnica Slovenskega planinskega društva leta 1906. Najstarejša razglednica je iz leta 1912, založnik pa je Goričar & Leskovšek. Na drugih razglednicah ni navedenega fotografa, posnete pa so s poti na Planjavo, tako da je v ozadju tudi mogočna panorama Kamniških Alp: Turska gora, Skuta, Dolgi hrbet, Grintovec in Kočna.

Na razglednicah Krvavca se največkrat pojavita kapelica in Dom na Krvavcu. Ta je bil zgrajen leta 1925. Ob blagoslovitvi so prisotni izrazili željo, da bi se v bližini postavila še kapelica. Načrt zanjo je izdelal Plečnik, po obliki pa naj bi posnela kamnita pastirske kočice. Kapelico, posvečeno Mariji Snežni, je leta 1929 blagoslovil škof Gregorij Rožman. Na eni razglednici je tudi Planinski dom na Gospinču, na drugi pa zavetišče GRS, ki so ga začeli graditi leta 1966.

Storžič, ta priostrena, veličastna piramida, je upodobljena na skoraj vsaki razglednici Kranja. Tiste prave planinske razglednice pa Storžič prikazujejo s severne strani, z vsem okoliškim skalovjem, kar mu daje povsem drugačno obliko. Eno razglednico je izdelal RVJ Foto Zagreb, drugo pa foto-propagandni odsek PD Tržič, ki je ovekovečil tudi bivak pod Storžičem. Zanimiva je podoba Storžiča s ceste Bašelj-Trstenik, kjer se lepo vidi njegov zahodni greben, po katerem poteka zavarovana pot čez *psico*. V zbirki je tudi Velika Poljana pod Storžičem s planšarsko postojanko.

Razglednice Velike planine kažejo njeno še danes znano podobo planšarskih stanov, ne manjka pa niti kapelica Marije Snežne, ki je bila po načrtih Jožeta Plečnika postavljena leta 1939, a so jo v zimi 1944/45 požgali Nemci in domobranci. Avtor fotografije zimske kapelice je bil I. Tavčar.

Motivi Kamniško-Savinjskih Alp, ki se še pojavijo v zbirki, so: Frischaufov dom na Okrešlju (I. Tavčar in Foto Pelikan), panoramska razglednica Franca Kunca Kamniško-Savinjskih Alp s poti na Jezerski vrh, Češka kočica (foto Čabrian, Zagreb; I. Tavčar), Koča na Dobrči, Kriška gora, Kokršsko sedlo s Cojzovo kočico, Kocbekov dom na Korošici (I. Tavčar), slap Rinka (založila Goričar & Leskovšek, Celje), Planjava, Kalška gora s Kalškim grebenom, Skuta, Mlinarsko sedlo in Grintovec (založil Češki odbor Slovenskega planinskega društva).

KARAVANKE

Za Kranjsko sekcijo Nemško-Avstrijskega planinskega društva je bila v Karavankah zanimiva predvsem Golica, po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva pa so za poti in gradnjo koč na omenjeni gorski verigi skrbele podružnice iz Kranja, Radovljice in Kranjske Gore.

Golica, karavanška dama, ki še danes vsako leto, predvsem v mesecu, ko cvetijo narcise, privabi ogromno ne le planincev, ampak tudi izletnikov, je bila že nekdanj zaradi edinstvene flore po-

gosto obiskana. Na mestu današnje kočice je leta 1892 Nemško-Avstrijsko društvo zgradilo kočico, ki so ji pred prvo svetovno vojno rekli Nemška kočica. To je zbolelo slovenske planince. Po ustanovitvi kranjskogorskega okraja Slovenskega planinskega društva leta 1903 so se odločili, da na vrhu Golice postavijo kočico, ki so jo poimenovali po starosti slovenskih planincev, Francu Kadilniku (1825–1908). Med obema vojnama je obe kočici upravljala jeseniška podružnica Slovenskega planinskega društva, leta 1943 pa so ju partizani požgali, da ne bi služili Nemcem za oporišče.

Dopisnica Kadilnikove kočice iz leta 1908 prikazuje dve mladi dekleti, v belih oblekah s klobuki pred kočico. Kočica je na večini razglednic fotografirana tako, da se v ozadju vidi Triglav, romantični dodatek pa predstavljajo tudi ovce. Fotograf je bil Fran Pavlin.

Nemška oz. Spodnja kočica, kot so jo med obema vojnama preimenovali, je navadno prikazana na pomolu, kjer se v ozadju vidi greben Struške, Belščice in Stola ali pogorje Julijcev s Triglavom. Neredko je kočica fotografirana tudi iz neposredne bližine, da je ovekovečen še greben Golice. Razglednica, ki izstopa, je Brinškov spomenik, ki je bil »dne 6. 7. 1924 zavrtno umorjen na Golici«. Med razglednice Golice sodita tudi fotografiji Planine pod Golico v svoji zimski preobleki in znameniti hotel Belcijan, kjer je bil včasih tudi planinski dom.

Planina Kofce, na južnem pobočju deset-kilometerskega grebena Košute, je prvi dom dobila leta 1927. Stal je nekoliko nižje, kot stoji današnji dom. Med okupacijo je dom prevzelo Nemško planinsko društvo, a so ga partizani leta 1944 zažgali. Večina razglednic prikazuje starejši dom, ki je imel zraven tudi kapelico. Najstarejšo med njimi je založil »Planinski dom« v Tržiču, avtorja fotografij sta bila V. Kveder in A. Umnik.

Po vojni je Planinsko društvo Tržič prevzelo nekdanjo zasebno Primoževo kočico in jo odprlo kot planinsko postojanko. Štiri razglednice prikazujejo tudi poletno in zimsko idilo na planšariji Kofce, ena pa križ nad Kofcami, mimo katerega gremo še danes, če se odločimo za vzpon na Veliki vrh ali Kladio. Razglednica Velikega vrha datira v leto 1924, založil pa jo je Anton Jelenc iz Tržiča.

Najstarejša upodobitev Zelenice, Vrtače in Begunjščice s Košuto in Ljubeljsko Babo v ozadju je iz časa pred prvo svetovno vojno. Fotokromirano razglednico je izdal Purger & Co. iz Münchna. Razglednica prve kočice na Zelenici, ki jo je leta 1929

zgradilo pet zasebnikov in je ni dalo v najem tržiški podružnici Slovenskega planinskega društva, datira v leto 1930, njen avtor pa je bil F. Jug.

Prva koča na Begunjščici se je imenovala po dr. Janku Vilfanu, odvetniku iz Radovljice in takratnemu predsedniku radovljiške podružnice Slovenskega planinskega društva. Zgradili so jo leta 1909, a nižje, kot stoji danes. Razglednico je društvo založilo samo, fotograf pa je bil Vengar. Leta 1933 so na sedanjem mestu dogradili nov dom in ga poimenovali po Hugonu Robleku (1871–1920), pobudniku planinstva na Gorenjskem, ki je tragično umrl pri požigu Narodnega doma v Trstu.

Roblekov dom na Begunjščici sta fotografirala Vengar in zagrebško podjetje RVJ Foto.

Za Stol sta pomembni dve koči: Valvazorjev dom na višini 1183 metrov in Prešernova koča na Stolu. Fotograf Valvazorjeve koče je bil Vengar, dve razglednici, ki sta novejšega datuma, pa sta izza objektivov M. Bizjaka, Premruja in Gašperšiča. Razglednice Prešernove koče nimajo navedenega fotografa.

Vrh Stola, ki ga lahko štejemo za gnezdo slovenskega planinstva, je na dveh razglednicah iz leta 1911. To lahko razberemo iz zapisanega sporočila na zadnji strani. Na vrhu stojijo trije mladeniči, na drugi razglednici pa ti isti mladeniči sestopajo po skalah. Tudi druge razglednice so nastale pred drugo svetovno vojno, od fotografov sta navedena le Fran Pavlin in Josip Kunaver.

Karavanške gore, ki jih najdemo na razglednicah zbirke Gorenjskega muzeja, so še: Uršlja gora, Koča na Loki pod Raduho, Koča na Smrekovcu, Goli vrh, Virnikov Grintavec, Poljški planinski dom, Dobrač s Tromeje.

Bogata zbirka planinskih razglednic je edinstven dokument razvoja planinstva kot veje turizma in s tem dokument časa, ko so bili hribi dosegljivi le redkim. Planinske razglednice so v ljudeh zbudile nacionalno pripadnost in rojevale identiteto, zato ni čudno, da je bila ena največkrat poslanih razglednic prav *Pozdrav s Triglava*.¹

Literatura

Matjaž Deržaj, Planinski pozdrav – ob stoletnici ustanovitve Slovenskega planinskega društva, Ljubljana, Mladika, 1993.

Boštjan Šaver, Nazaj v planinski raj: alpska kultura slovenstva in mitologija Triglava, Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 2005.

Začetki organiziranega planinstva na Gorenjskem, katalog razstave Gorenjskega muzeja, Kranj 1982.

Opomba

- 1 Matjaž Deržaj, Planinski pozdrav – ob stoletnici ustanovitve Slovenskega planinskega društva, Ljubljana, Mladika, 1993, str. 5.

Triglav z Dovških vrat oz. s sedla med Stenarjem in Pihavcem, založila Kranjska sekcija Nemško-Avstrijskega planinskega društva, tiskal Purger & Co., München, začetek 20. stoletja.

Triglavski ledenik s Triglavom, založil in fotografiral Fran Pavlin, začetek 20. stoletja.

Znamenite stopnice nad Velim poljem, založnik in fotograf Fran Pavlin, začetek 20. stoletja.

Pogled na Triglav z Malega Triglava, poslana 13. 8. 1899.

Triglavski dom na Kredarici, poslana 31. 8. 1913, fotograf Fran Pavlin.

Najstarejša upodobitev Aljaževega stolpa v zbirki, 15. 8. 1902.

Dopisnica z motivom Koče Marije Terezije, današnje Planike, založil Stengel & Co., Dresden, 1905.

Deschmannova koča pod Veliko Vrbanovo špico se je po drugi svetovni vojni preimenovala v Staničev dom, odposlana 1917, založil Purger & Co., München.

Dolina Triglavskih sedmerih jezer,
tiskana leta 1922.

Aljažev dom v Vratih ob sončnem
zahodu, izdalo in založilo Slovensko
planinsko društvo v Ljubljani, 1906.
Reprodukcija je nastala po akvarelni
sliki Viktorja Foersterja, reproduciral
je Husník & Häusler, Praga.

Aljažev dom v Vratih-Triglav (Večer).

Razvaline Aljaževega doma.

Aljažev dom v Vratih je leta 1909 porušil uničujoči plaz z Dolkove špice.

Mojstrovka in Jalovec, fotograf Benet, Maribor, odposlana leta 1939.

Prva koča Slovenskega planinskega društva na Planini za Liscem pod Črno prstjo, založilo Slovensko planinsko društvo, leto 1912.

Malnarjeva koča na Planini za Črno goro, po domače Rauharska planina, po prebivalcih Raven, založil Avstrijski turistični klub, fotograf Otto Jahn.

Ena najbolj znanih upodobitev Jalovca, posneta s Slemenove špice, fotograf Fran Pavlin, odposlana 9. 9. 1931.

Vossova koča je današnja Erjavčeva koča, založila Kranjska sekcija Nemško-Avstrijskega planinskega društva, odposlana 30. 6. 1903.

Škrlatica posneta s Slemenove špice, založila Mladinska knjiga, fotograf Janko Skrlep, po letu 1945.

Ruska kapelica na Vršiču s Škrlatico v ozadju, fotograf Fran Pavlin, odposlana 8. 8. 1934.

Pogled na Martuljkovo skupino s Srednjega vrha pod Trupejevim poldnevom v Karavankah, fotograf Fran Pavlin, odposlana 10. 4. 1941.

Aljažev dom v Vratih, kot ga poznamo še danes, odposlana 16. 6. 1934.

Pogled z vrha Skute proti Štruci, Dolgemu hrbtu, Grintovcu in Kočni, tiskar in založnik Ferdinand v. Kleinmayr, Celovec, odposlana 9. 9. 1903.

Kapelica po načrtih Jožeta Plečnika na Veliki planini, fotograf I. Tavčar, Ljubljana, odposlana 15. 8. 1939.

Planšarski stanovi na Veliki planini, tiskana leta 1922.

Pogled proti vrhu Storžiča, neposlana razglednica, trideseta leta 20. stoletja.

Kamniška Bistrica, Konek Uršič.

Kamniško sedlo s Planjavo, založnik Goričar in Leskovšek, odposlana 24. 8. 1924.

Cojzova koča na Kokrškem sedlu med Grintovcem in Kalško goro, tiskal Maks Hrovatin, Ljubljana.

Češko kočo na Spodnjih Ravneh je zgradila češka podružnica Slovenskega planinskega društva, fotografiral in založil Čabrian iz Zagreba.

Spodnja koča na Golic, ki so jo imenovali tudi Jeseniška koča, fotograf Fran Pavlin.

Kadilnikova koča na vrhu Golice, fotografiral in založil Fran Pavlin, odposlana 31. 5. 1908.

Prvak Karavank, Stol, fotograf Fran Pavlin, odposlana 5. 9. 1935.

Veliki vrh v Košuti nad planino Kofce, založil Anton Jelenc, Tržič, odposlana 14. 9. 1924.

Planinski Dom na Kofcah pod Košuto 1500 m.

Prvi dom na Kofcah je stal nižje od današnjega, založil Planinski dom v Tržiču, odposlana 26. 7. 1922.

Pastirski dom na Kofcah v zimski idili, neposlana razglednica, trideseta leta 20. stoletja.